

Ozsváth Zsuzsa

LENGYEL–MAGYAR POLKÁK

Mieszko márkájú tejkaramellát eszegetek, a fél zacskó már elfogyott. Lengyel cucc, finom. Meg itt van ez a *Polkák* című tíz új lengyel drámafordítást tartalmazó kötet¹. Lengyel cucc. Szintén finom. Tíz kortárs lengyel szerzőnő írása, Pászt Patrícia fordításában. Olyan 400 oldalnyi szöveg, nem kis falat.

Dramát olvasni nem mindig hawaii. Úgy értem, nem mindig szórakoztató drámai művet *olvasni*, mert a drámai mű azért mégiscsak színpadon érzi magát a legotthonosabban. De ne legyen ilyen szüklátókörű a *színpadot* emlegetve; nevezzük hát színházi közegnek, ha már kortárs szövegekről van szó. Ezeket a szövegeket azonban mindvégig elhivatott figyelemmel olvastam.

Egyébként szeretem a lengyel plakátokat. Emlékszem, még a képzőművészeti egyetemi éveim alatt milyen ámulattal vizsgáltam a lengyel plakátokat, amikor róluk volt szó valamely grafikával kapcsolatos órán. Otthonosnak éreztem azt a csavaros látásmódot, amely jellemezte vizuális-értelmi logikájukat. Szimpatikus volt az a formai szabadság, hogy bármiből lehet valami teljesen más és elemelt; hogy a személyes hogyan nyúlik át univerzálisba. Ez képi költészet volt számomra, amelyet elejétől fogva otthonosnak éreztem. És ez a kötet is hasonló érzéseket váltott ki bennem, akár évekkkel ezelőtt a plakátok.

Mielőtt rátérek a szövegekre, átadok néhány információt. Maga a kötet a Krakkói Magyar Centrum mai lengyel drámát népszerűsítő programjának újabb kötete; elődje a *Fiatal Lengyel Dráma* című antológia, amely 11 lengyel szerző művét tartalmazta, és azon művekből 25 magyar színházi bemutató született. Szóval kiderült, hogy van igény a lengyel alkotók műveire, így ez a legutóbbi, *Polkák* című kötet újfent kísérletet tesz a szakmailag legmenőbb, legsikeresebb művek bemutatására. És ezek most történetesen női szerzők művei. Ha innen nézzük, a szövegek általában női sorsok, szerepek, szereptelenségek, szertelenségek, szeretetlenségek (nem fokozom tovább) felmutatói, de

1 *Polkák. Új lengyel drámák.* Válogatta és fordította Pászt Patrícia. 2017, Kalligram.

ha nem a szerző nemét emeljük ki, akkor úgy mondanám, hogy ezek a szövegek emberi sorsokat tárnak elénk – legyen az szürreális-filozofikus dráma, dokumentarista családtörténet, improvizációkból született színházi kísérlet, dramatikusan vagy éppen posztdramatikusan jellegű monológ-töredékekből összeálló szöveg. Én a magam részéről inkább utóbbi olvasatot választom, mert bár a nők által írt női szereplők által bontakoznak ki a történetek, történet(kereszt)metszetek, ezek a figurák szinte mindig férfiak társaságában, és férfiak tükrében nyilvánulnak meg; férfiak korlátozzák, bonyolítják, vagy éppen viszik előre életüket. Lány, nő, családanya, first lady – minden szerep feltételez egy férfi, vagy férfi minőségű kiegészítést. Női és férfi minőség beszélhet hitelesen az életről. És ezekben a drámákban mindkét nem, avagy nemi minőség hitelesen szól, a női tragédiák mellett a férfi szereplők perspektívája is organikusan építi a cselekményt, és azt a prizmat, amely százfelé töri az adott dráma értelmezési lehetőségét. Hiszen nincs egyetlen igazság, minden szereplőnek saját igazsága van, amelyet a saját szempontjából hitelesen szükséges képviselnie, másképp megbicsaklik a szöveg. Ezek a szerzőnők pedig kiváló pszichológusok, ismerik az emberi működést, remekül használják a szavakat – pláne akkor, amikor képtelenség beszélni. Pászt Patricia fordító nagyszerűen tolmácsolja a drámák egyéniségét. Merthogy van nekik; és képesek a tragédiáról olykor térdcsapkodós humorral beszélni, és remekül egyensúlyoznak az esetleges hangulati kilengések közt. Nincsenek kilengések: a nagy drámát pont jókor tompítja valamilyen groteszk poén, vagy éppen a történet vált irányt. És akkor a továbbiakban jöjjön pár mondat az egyes művekről.

Lidia Amejko *Nondum* című drámája metafizikus moralitásdráma, amelyben Nondum lét és nemlét között ingadozik, szó szerint, ugyanis ő igyekszik meghalni, azaz állandóan felakasztja magát, de képtelen meghalni, mert nem ismeri önnön történetét. A csend halál, a zaj életben tart. Mindenkinek szüksége van egy saját történetre, értelemre, jelentésre. És a szavak segíthetnek ebben, ahogy a csöndben is meghallható a legszebb történet. Felelősséggel tartozunk szavainkért.

Magda Fertacz *Abszintja* már visszaránt minket a filozofikus-költői elmélkedések szintjéről az alkoholbűzös-narkós valóságba: Karolina fiatal főhősnőnk inkább a saját keze általi halálba menekül elviselhe-

tetlenül semmibe vezető családi poklából, és egy leendő katasztrófális házasság tévútjáról.

Małgorzata Sikorsk-Miszczuk *A bőrönd* című története sajátos holokauszt-feldolgozás. Valószínűleg még sosem olvastam ilyen kedves-álomszerű, de őszinte szomorúsággal átítatott drámát a közösségi és egyéni trauma e specifikus megnyilvánulásáról. Franszoá Zsakó ugyanis kórházban fekvő felesége javaslatára megpróbál életszerű dolgokat véghezvinni, például elmegy egy franciországi holokausztmúzeumba, ahol egy vitrin mögött megpillantja gyerekkorában elhunyt édesapja bőröndjét. A véletlenek csodája: felvillan a lehetőség, hogy Franszoá megismerje apját, önmaga egy szeletkéjét, és az elmondhatatlan történelmi valóságot. Lehetőség a magány enyhítésére.

Malina Preśluga drámája, a *Stephenie Moles ma reggel megölte férjét, aztán lefűrészelte annak jobb kezét* a svéd feketekomédiákat juttatja eszembe, és nem csak címről, mert tulajdonképpen az egész szövegen végigvonul a tragédia és a komédia között végbemenő fúzió. A szürreália többszólamú kicsapódásának segítségével a főszereplő családi háttértörténetét is megismerjük: szinte észrevétlenül váltakozik, éppen ki az, aki beszél, vagy épp a beszélő hangot kommentálja. Ezért lesz a dráma egészen szorongató és paranoid, de rendkívül sok lehetőséget kínál a humornak is. Érdekes színészi kihívásnak tűnik!

Antonina Grzegorzewska *Migrén* című drámája, azt hiszem, az egyik legnyomasztóbb darab a kötetben. Disznók szellemei, mézárszék, majdnem örökbeadott gyermek, a ledér és felelőtlen Fanny, és Helena, a gyermekre vágyó terméketlen anya és annak passzív férje között kialakuló húzd meg-ereszd meg dinamika felszántja a történetet, amely a szereplők jelleméből fakadó elkerülhetetlen tragédiába fullad. A dráma különlegessége, hogy a prózai forma felszínét végigfodrosítja a szöveg lüktető verses ritmikája.

Danuta Wałęsa *Vágyak és titkok* című autobiográfiáját Krystyna Janda adaptálta színpadra *Danuta W.* címmel, amely Lech Wałęsa lengyel államfő feleségének önéletvallomása. Hogyan lesz egy egyszerű, hétköznapi nőből a Szolidaritás mozgalom vezetőjét, a későbbi köztársasági elnököt kísérő, mindent elviselő és túlélő nyolcgyermekes asszony? Hogyan szakad nyakába a lengyel történelem egy igen nagy szelete? Hogyan lehet ezt elviselni és felnőni hozzá, mindezt mindvégig félárnyékban? Mit jelent a szerelem? Mik az igazi értékek, amelyekbe

lehet kapaszkodni a politikai ármányok közepette? Rendkívül izgalmas szöveg, amelynél viszont nem lehet figyelmen kívül hagyni a női szemszöveget.

Ehhez képest Anna Wakulik *Aratás* című drámája könnyebb falatnak tűnik, de csak tűnik, mert a szerelmi háromszög (apa, fia és a lány, akivel mindkettő szeretői viszonyt... ápol) lehetetlensége olyan fajsúlyos témákba nyúl, mint az abortusz, az orvosi műhiba, a szülőség, a bűn kérdése egyházi-vallási viszonylatban. Tudván, hogy a lengyel abortusztörvények milyen súlyos pecsétet nyomnak a nők mindennapi életére, és emlékezvén az ideai tüntetések drámaiságára, egészen másképp olvassa az ember ezt a szöveget, mintha csak távoli, homályos problémák felé tennék állatkerti vizitet.

Picsolina. Elżbieta Chowaniec drámája egy családanya haldoklását kíséri végig... pontosabban a családtagok kísérnek végig minket édesanyjuk haldoklásán. Egyfajta terápia ez – haldoklónak, családtagoknak, nézőnek (olvasónak), közös evezés az elkerülhetetlenbe. A feloldás az elfogadás, mindvégig humorral, mert másképp nem lehet elviselni, és az elviselhetetlen is rezignált keretek között marad, a szöveg nem él túlzásokkal sem a drámát, sem a humort tekintve – de azért olykor ideje van a sírásnak is.

Maria Vojtyszko szövege, a *Sam, azaz felkészülés a családi életre* ifjúsági dráma egy család széteséséről. Sam (Samuel) egy tizenkét éves srác, akinek művelt, de erősen hippy és felelős életre képtelen szülei elválnak, közben Sam beleszeret egy lányba, a szülei külön-külön új párt találnak (mondjuk az apa elég sok csajjal újít be), sőt, anyja újrահázasodik egy koszovói pasassal. Mindeközben Sam legközelebbi tanácsadója a skizofrén hörcsöge. Szípkázó humorú szöveg, olykor hangosan röhögtem, elvetemült szembesítés képtelenségeinkkel, fiatalkori és nemfiatalkori harcainkkal.

A kötetzáró dráma, *Ewelina sír* egy improvizációkra épülő színházi kísérlet Anna Karasińska összeállításában. Érdekessége, hogy a szerző néhány felkért önkéntes segítségével készített általuk választott lengyel (ismert és kevésbé ismert) színészekről jellemkicceket, amely kiccek alapján a választott színészek önnön magukat játszották – vagy legalábbis azt a változatot, amelyet kaptak önmagukról. Folyamatos reflexiók közepette az *én* széttagolódik, feloldódik, majd újraépül – kérdés, hogy mikor milyen formában, és mindezt ki hogyan látja. Az

én kérdéskörébe a színészi ego, a civil ego, a színészi munka is beletartozik; a színpadi szöveg mindezt nagyon közvetlenül és emberközeli módon boncolgatja, elkerülve a gyomorrontást.

Láthattuk tehát, hogy a *Polkák* drámái különböző hangvételű, stílusú szövegek különféle korosztályok sorskérdéseiről. Fontos témák a halál (természetesen, avagy önkezűleg), a magány (anyai, apai, férfi-női, gyermeki), a politikai, egyházi és történelmi ráhatás, a család. A lengyeleknek fontos a család. Fontos az anyaság. Fontos a függetlenség. Fontos a társ. Fontos az utód. Fontos a beszéd. Az elmondás vágya. Az elmondhatatlanság tragédiája. Az önismeret. A beszéd általi megismerés. Csupa olyan téma, amely univerzálisan bármely nép számára egyaránt fontos lehet. Ezért remek ez a válogatás, mert úgy nagyon lengyel, hogy közben nagyon is univerzális. És otthonos.

Elfogyott a karamella.

